

ÅRSPLAN – GENERELL DEL

Velkommen til barnehagen!

Vi ønsker og håper at tiden i barnehagen vil gi barna gode utviklingsmuligheter og fine opplevelser og at foreldrene føler seg trygge på at barna får omsorg og anerkjennelse. Vårt mål er et kompetent personale, med varme hjerter og hender, som bidrar til å bygge vennsksapsrelasjoner for alle barna og gir dem en barndom som de ser tilbake på med glede og ønsker å bringe med seg gjennom resten av livet.

Fra 1.august 2017 trådte den nye «Rammeplan for barnehagen» i kraft. Den er forskrift til «Lov av 17.juni 2005 om barnehager» - Barnehageloven, og er myndighetenes krav til drift og innhold i alle landets barnehager. Her følger Rammeplanen, med beskrivelser av dens virkning for vår barnehage:

1.Barnehagens verdigrunnlag.

Barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Barndommen har egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Lek, omsorg, læring og danning skal ses i sammenheng.

Det fremgår av barnehageloven § 1 at barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Alle barnehager skal bygge på verdigrunnlaget som er fastsatt i barnehageloven og internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til, slik som FNs konvensjon av 20. november 1989 om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO-konvensjonen).

Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen. Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse. Norge har, med bakgrunn i urfolks særlige rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. Grunnloven § 108, barnekonvensjonen art. 30 og ILO-konvensjonen. Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor.

Mobarn Bolsøya barnehages verdigrunnlag er fundert på «Lov om barnehager», Barnehageloven, som er grunnlaget for all barnehagevirksomhet i Norge. Les mer på: www.lovdatab.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64. I tillegg gjelder «Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver» fra 1.august 2017. Rammeplanen er forskrift til loven og er forpliktende for drift av barnehagen. Den skal være et pedagogisk arbeidsdokument for personalet og samtidig gi informasjon om hva foreldre og barn kan forvente i barnehagen. Les mer på: www.udir.no/rammeplan.

Mobarn har utarbeidet egne kjerneverdier:

Medvirkning Mobarns personale er deltakende, lojale og aktive

Omsorg Mobarns personale viser gode holdninger og empati, skaper nærhet, trygghet og trivsel.

Barnefokus Mobarns personale er engasjerte og delaktige i barnas lek, læring, opplevelser og utvikling.

Ansvar Mobarns personale er faglig oppdatert og dyktig på dokumentasjon, samarbeid, trivsel og HMS.

Respekt Mobarns personale er profesjonelle, viser raushet, toleranse, fremmer menneskelig likeverd, likestilling og respekterer ulikheter.

Nærvær Mobarns personale er tilstedeværende og trives på jobben. De har god helse til å jobbe i barnehagen og er engasjerte og pliktoppfyllende.

Mobarn Bolsøya barnehages målsetting:

- Ivareta barnas behov for omsorg
- Ivareta barnas behov for lek
- Fremme danning
- Fremme læring
- Fremme vennskap g fellesskap
- Fremme kommunikasjon og språk

Barn og barndom.

Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv. Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Dette er et overordnet prinsipp som gjelder for all barnehagevirksomhet.

Barna skal møtes som individer, og barnehagen skal ha respekt for barnets opplevelsesverden. Barns liv påvirkes av omgivelsene, men barn påvirker også sine egne liv. Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner. Barna skal møtes med empati og få mulighet til å videreutvikle egen empati og evne til tilgivelse.

Mobarn Bolsøya barnehage vektlegger stort nærvær av kompetente voksne, som «ser» barna og klarer å tolke deres ønsker og behov, uavhengig av måten barnet uttrykker seg på. Vi ønsker å være trygge, rause, varme og humoristiske voksenforbilder med varme hjerter, som kan gi barna «profesjonell kjærlighet». Dette betyr å ha en kjernekompetanse som innebærer nestekjærlighet og kunne gi anerkjennelse og positiv bekreftelse til sine medmennesker.

Demokrati

Økt mangfold og individualisering gir behov for demokratiforståelse, respekt for forskjellighet og positive holdninger til å leve sammen i fellesskap. Gjennom å delta i barnehagens fellesskap skal barna få mulighet til å utvikle forståelse for samfunnet og den verden de er en del av. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta. Alle barn skal kunne få oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke til barnehagens innhold, uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter. Ulike meninger og perspektiver skal få komme til uttrykk og være utgangspunkt for utviklingen av barnehagen som demokratisk fellesskap. Barnehagen skal bidra til at barna får forståelse for og slutter opp om demokratiske verdier og normer som ligger til grunn for det samfunnet vi har i dag. Barnets åndsfrihet skal anerkjennes.

Mobarn Bolsøya barnehage ønsker å arbeide for barnas rett til å bli hørt og ser det som en rett til tilhørighet. Demokrati handler om å fungere sammen som en gruppe og det er det barna skal lære.

«Vi lever i et demokratisk samfunn, og for at det skal fungere, trenger vi det vi kan kalle demokratiske mennesker. Det er kanskje den viktigste grunnen til å ha demokrati i barnehagen. Da lærer man det helt fra starten.» Kilde: Mari Pettersvold, sosiolog og dr.philos ved Høgskolen i Vestfold.

«Uten vilje til å inngå kompromiss eller uten evne til å yte motstand, har du ikke demokrati», sier Berit Bae. «Gjensidighet innebærer at barn må møte voksne de føler respekt for. I et slikt miljø bygger man evne til å praktisere ytringsfrihet, som er å la barn bli møtt med respekt for sine mange ytringsformer. Det vil si verbalt, fysisk og annet. Og det er her det lekende kommer inn, siden det er en slik sterk ytringsform for barn. Rammene i barnehagen er på alle måter voksenstyrt. Ved at barn skaper et lite frirom fra regler, skaper de et fellesrom med latter og humor. Barna har ikke mange frirom, men leken, humoristisk opposisjon er en av dem. Dette frirommet skaper de selv, og er en mulig arena for å praktisere ytringsfrihet. Barn som får lov til å uttrykke seg, vokser opp med flere ressurser til å si i fra, til å gjøre narr av de mektige, men også til å vise solidaritet. Vi mot dem. Å kjenne at du er flere mot makta, er nyttig i en demokratisk prosess.» Kilde: Berit Bae, pensjonert dr. philos ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Mangfold og gjensidig respekt

Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på. Samtidig skal barnehagen gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barnehagen skal vise hvordan alle kan lære av hverandre og fremme barnas nysgjerrighet og undring over likheter og forskjeller. Barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er, og synliggjøre den enkeltes plass og verdi i fellesskapet.

Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger. Barnehagen skal synliggjøre variasjoner i verdier, religion og livssyn. Det skal være plass for en åndelig dimensjon i barnehagen som må brukes som utgangspunkt for dialog og respekt for mangfold.

Barnehagen skal legge til rette for kulturmøter, gi rom for barnas egen kulturskaping og bidra til at alle barn kan få oppleve glede og mestring i sosiale og kulturelle fellesskap. Barnehagen skal by på varierte impulser, opplevelser og erfaringer og omfatte lokale, nasjonale og internasjonale perspektiver. Barnehagen skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet. Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen.

Mobarn Bolsøya barnehage tar utgangspunkt i barnegruppen for å synliggjøre likheter og forskjeller. Noen er enebarn, noen kommer fra et annet land, noen går i kirken, noen har rødt hår, noen er lang og noen er .... Vi er alle forskjellige, men likevel er vi del av et fellesskap. Barnehagen deltar i adventsgudstjeneste før jul, men det er foreldrene som bestemmer om deres barn skal delta. Vi styrker fellesskapet gjennom foreldrekafe i oktober, Luciafrokost, påskefrokost og sommerfest med barn, foreldre, søsken og besteforeldre. Barnehagen deltar i FORUTs barneaksjon hver høst og lærer på den måten om andre kulturer. I tillegg markerer vi Samefolkets dag 6.februar, med innblikk i samenes tradisjonelle kultur. I tillegg brukes bøker og internett for å skaffe oss innsikt i andre kulturuttrykk, som musikk, bilder og film.

Likestilling og likeverd

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet.

Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling.

Mobarn Bolsøya barnehage skal arbeide for å gi alle like muligheter til utfoldelse og utvikling. Likestilling handler om relasjoner og om å legge forholdene til rette for pedagogisk virksomhet som ikke reproducerer tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Hvordan personalet møter barnas uttrykk gjennom kroppsholdning, språk, følelser og sosiale relasjoner har betydning for deres læring. Det er ikke det som blir sagt som har størst betydning, men hvordan det blir sagt og, ikke minst, det som forblir usagt. Nyere kjønnsforskning er opptatt av at det er mange måter å være jente og gutt på, det er mange sannheter og det er skiftende sannheter. Biologisk kjønn er knyttet til om man er født som jente eller gutt. Sosialt kjønn er knyttet til de forventningene vi har til jenter og gutter, fordi de biologisk sett er forskjellige. Jenter og gutter er mye mer enn de forventningene vi har til dem i kraft av deres biologiske kjønn. Margareta Öhman mener at skal man arbeide med likestilling i barnehagen, må man begynne med personalet. Vi voksne er forbilder. Uavhengig av de voksnes biologiske kjønn handler det om hvordan personalet fortolker og møter jenters og gutters kroppslige lek og væremåte. Målet er å gi jenter og gutter like muligheter.

Kilde: Margareta Öhman, psykolog og familieterapeut, konsulent i firmaet «Källan».

Bærekraftig utvikling

Barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Bærekraftig utvikling omfatter natur, økonomi og sosiale forhold og er en forutsetning for å ta vare på livet på jorden slik vi kjenner det. Barnehagen har derfor en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn.

Bærekraftig utvikling handler om at mennesker som lever i dag, får dekket sine grunnleggende behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine. Det handler om å tenke og handle lokalt, nasjonalt og globalt. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden.

Barnehagen skal legge grunnlag for barnas evne til å tenke kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Barna skal gjøre erfaringer med å gi omsorg og ta vare på omgivelsene og naturen. For samiske barn betyr dette å leve i samklang med, nyttiggjøre seg av og høste av naturen.

Barna skal få naturopplevelser og bli kjent med naturens mangfold, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhørighet til naturen.

Mobarn Bolsøya barnehage er sertifisert Miljøfyrtårn-bedrift. Dette innebærer at vi må ha et gjennomtenkt forhold til vårt forbruk, innkjøp og avfallsproduksjon. I hverdagen innebærer det å sortere avfallet vårt riktig og gjenvinne så mye som mulig. Barna skal lære gode matvaner, slik at mest mulig av maten blir spist, heller enn å gå i søpla. Personalet skal innarbeide gode vaner i forhold til innkjøp, tilberedning og servering av mat, for å unngå mest mulig svinn. Vi handler i størst mulig grad hos miljøsertifiserte leverandører og får større innkjøp levert til barnehagen. De fleste turene våre gjennom året foregår til fots i vårt eget nærmiljø, men ved lengre turer bruker vi buss eller maxitaxi. Personalet lærer barna å kildesortere og forklarer hensikten med dette, slik at barna etter hvert forstår miljøaspektet. Vi tar med vårt eget avfall tilbake fra tur og benytter også anledningen til å fokusere på andres avfall som vi finner underveis og hva vi kan gjøre med det. Beliggenheten til vår barnehage bidrar sterkt til at barna får mange og rike naturopplevelser, både innafor gjerdet og utenfor. Vi har tett granskog, gammel furuskog og mange slags løvtrær i umiddelbar nærhet til barnehagen. I tillegg har vi nærhet til dyrkamark og beiteland med dyr og tilgang til gårder med et mangfold av dyreslag. De korte avstandene på Bolsøya gjør at vi er i gangavstand til sjøen og fjæra. Ved å bruke nærområdet vårt, gir vi barna tilhørighet til sitt eget nærområde.

Livsmestring og helse

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.

Barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. Barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser. Barna skal ha mulighet til ro, hvile og avslapping i løpet av barnehagedagen.

Barnehagen skal være en arena for daglig fysisk aktivitet og fremme barnas bevegelsesglede og motoriske utvikling. Måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner.

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 22.

Mobarn Bolsøya barnehage skal ha et personale som er kompetente til å observere, avdekke og hindre begynnende mobbeadferd. Personalet skal være gode rollemodeller i nært samspill med alle barna i barnehagen, slik at uønsket adferd kan oppdages og elimineres på et tidlig stadium. Vennskap og vennerelasjoner skal være et gjennomgående tema i barnehagen til enhver tid, og barna skal være med i definisjonsprosessene. Vennskapstre og bilder av ulike følelsesmessige uttrykk vil hjelpe oss i arbeidet.

Barna skal støttes i utviklingen av sin egen selvstendighet, men må også lære å mestre motgang, noe som vil bygge barnets robusthet i forhold til utfordringer. Samspill, fellesskap og vennskap gir barna erfaringer som empati, utholdenhet, turtaking og mange ulike følelsesaspekter, både sine egne og andres. Barnehagen skal legge til rette for ro, hvile og avslapping i forhold til barnas alder og behov, og i nært samarbeid og forståelse med barnas foreldre/foresatte. Barna skal daglig være i fysisk aktivitet ute, tilpasset alder, vær og årstid. I tillegg har begge avdelingene turdager hver uke, samt at «Fargeklatten» er ute på gruppedagene. Mindre grupper barn og voksne drar også på spontane turer i nærmiljøet.

Måltidene består av frokost medbrakt hjemmefra, lunsj servert i barnehagen, fruktmåltid på ettermiddag og påfyll før henting. Matboksen er tilgjengelig for barna etter frokost, slik at de som ønsker å spise litt senere kan gjøre det når de selv ønsker. Til lunsj serveres brødmatt med variert pålegg og gjerne litt varm mat, som fiskekaker, karbonader, fiskepinner, laks, etc. På fredager serveres varmmat, som hjemmelaget tomatsuppe, havregrynsgrøt, taco, gratenger eller nystekte rundstykker. Til fruktmåltidet får barna også tilbud om brødmatt, i tillegg til frukten. For de barna som er i barnehagen etter klokka fire, serverer vi knekkebrød og brødmatt til de som vil ha. Bursdager feires med fruktfat, smoothie eller yoghurt med granola/kornblanding, alt etter barnets ønske.

Personalet er kurset i problemstillinger rundt omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, i tillegg til at HMS PBL Mentor har rutiner og beredskapskort som alle ansatte har tilgang til.

Barnehager med særlige formål

Alle barnehager, uansett eierforhold, er forpliktet til å oppfylle barnehagens formål slik dette er beskrevet i barnehageloven § 1 og i rammeplanen.

Barnehageloven § 1 fastslår at barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Barnehageloven § 1a gir private barnehager adgang til å bestemme at verdiene i barnehagelovens formålsbestemmelse ikke skal forankres i kristen og humanistisk arv og tradisjon. Den enkelte barnehage kan derfor ha en innfallsvinkel til formålsbestemmelsen som samsvarer med annen religiøs eller filosofisk overbevisning.

Barnehageloven § 1a gir også private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke, adgang til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål som et supplement til barnehagelovens formålsbestemmelse.

Bestemmelser om særlige formål skal fastsettes i barnehagens vedtekter. For barnehager som fastsetter særlige bestemmelser om livssynsformål, skal det fremgå av vedtektene hva disse innebærer.

Uavhengig av om barnehagen velger en annen innfallsvinkel til formålsbestemmelsen eller fastsetter særlige bestemmelser om livssynsformål, er barnehagen forpliktet til å ivareta verdiene i formålsbestemmelsen som er forankret i menneskerettighetene. Alle barnehager, uansett eierforhold, er forpliktet til å drive barnehagen i samsvar med dette felles verdigrunnlaget; respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet.

2. Ansvar og roller

Barnehageeieren og alle som arbeider i barnehagen, skal sammen bidra til å oppfylle målene og kravene i rammeplanen med utgangspunkt i sine erfaringer og sin kompetanse. Dette kapitlet beskriver barnehageeierens, styrerens og den pedagogiske lederens roller i barnehagen. Dette er de betegnelsene som er brukt i barnehageloven.

Rammeplanens øvrige kapitler inneholder plikter for barnehagens personale og omfatter alle som arbeider i barnehagen. Barnehagelærere er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver. Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller. De skal ivareta relasjoner mellom barna i grupper, mellom barn og personalet og mellom personalet og foreldre.

Mobarn Bolsøya barnehage er en av Mobarns 12 barnehager i kommunene Molde, Fræna og Averøy. Barnehagen har egen styrer, 4 barnehagelærere (1 i permisjon), 1 barne- og ungdomsarbeider (permisjon), 4 assistenter, 1 ekstraassistent og 1 renholder. Mobarns barnehager innførte fra 15.august 2017 en grunnbemanningsnorm på 6 barn over 3 år og 3 barn under 3 år pr. ansatt.

Barnehageeier

Barnehageeieren har det overordnede ansvaret for at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og regelverk, jf. barnehageloven § 7 første ledd. Barnehageeieren har dermed juridisk ansvar for kvaliteten på barnehagetilbudet.

Et kompetent pedagogisk personale er en forutsetning for et barnehagetilbud av god kvalitet. Det forutsettes derfor at barnehageeieren vektlegger de ansattes faglige og pedagogiske vurderinger i sin styring.

Barnehageeieren kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold, jf. barnehageloven § 2 åttende ledd. Barnehageeierens lokale tilpasning bør fremgå av barnehagens vedtekter.

Mobarn Bolsøya barnehage eies av Mobarn SA, som er et andelslag som eies av medlemmene. Medlemmer er alle som har kjøpt andel i Mobarn. Det utbetales ikke utbytte til andelseiere, slik at alle inntekter går til drift av barnehagevirksomheten. Mobarn vektlegger ansettelse av pedagogisk godt kvalifiserte medarbeidere og tilbyr jevnlig kompetanseheving for alle ansatte gjennom kurs og faglig oppdatering.

Styrer

Styreren er gitt det daglige ansvaret i barnehagen; pedagogisk, personalmessig og administrativt. Styreren skal sørge for at det pedagogiske arbeidet er i tråd med barnehageloven og rammeplanen, og at personalet utvikler en felles forståelse for oppdraget som er gitt i disse. Styreren skal sørge for at personalet får ta i bruk sin kompetanse. En forutsetning for en forsvarlig pedagogisk og administrativ ledelse er et godt samarbeid med barnehageeieren, barnehagens pedagogiske ledere og barnehagens øvrige personale. Styreren leder og følger opp arbeidet med planlegging, dokumentasjon, vurdering og utvikling av barnehagens innhold og arbeidsmåter og sørger for at hele personalgruppen involveres.

Styreren skal sikre at barnehagen har innarbeidet rutiner for samarbeid med relevante institusjoner, slik som skolen, helsestasjonen, den pedagogisk-psykologiske tjenesten og barnevernet.

Mobarn Bolsøya barnehage har styrerressurs i 50 % stilling. Mobarn har jevnlig styremøter for alle sine styrere, samt gruppemøter for store og små barnehager. I tillegg har Molde kommune styremøter for alle barnehagene, både private og kommunale. Mobarn benytter eksterne forelesere til kursing, både for styrerne, pedagogene og det øvrige personalet. Hver enkelt barnehage kan i tillegg sende personalet på kurs som er relevant i forhold til de temaene man arbeider med. Mange kurs går i regi av PBL, der Mobarn er medlem. Internt i barnehagen utøves samarbeidet gjennom planleggingsdager, månedlige personalmøter, ukentlige ledermøter og avdelingsmøter.

Samarbeidet med skolen er regulert gjennom Molde kommunes plan «Fra eldst til yngst», som skal sikre barna en god overgang fra barnehagen til skolen og SFO. Helsestasjonen, PP-tjenesten og barnevernet har personell som er tilgjengelige for oss, dersom vi ønsker å drøfte saker anonymt eller har en spesifikk problemstilling som vi må arbeide videre med i fellesskap.

Pedagogisk leder

Pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn. Den pedagogiske lederen skal veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det pedagogiske arbeidet. Den pedagogiske lederen leder arbeidet med planlegging, gjennomføring, dokumentasjon, vurdering og utvikling av arbeidet i barnegruppen eller innenfor de områdene han/hun er satt til å lede.

Mobarn Bolsøya barnehage har to pedagogiske ledere, med ansvar for hver sin avdeling. I tillegg har barnehagen 150 % barnehagelærerressurs på huset. Dette gjør at arbeidet med de ulike aldersgruppene i barnehagen, på tvers av avdelingene, kan fordeles på flere pedagoger. På den måten kan vi utnytte den enkeltes interesseområde på en bedre måte, da flere får velge hva de ønsker å jobbe med i forhold til det de er gode på.

3. Barnehagens formål og innhold

Barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen. I barnehagen skal barna få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Arbeidet med omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling. Barnehagen skal være en kulturarena hvor barna er medskapere av egen kultur i en atmosfære preget av humor og glede.

Barnehagens fysiske miljø skal være trygt og utfordrende og gi barna allsidige bevegelseserfaringer. Personalet skal utforme det fysiske miljøet slik at alle barn får muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter, og slik at leker og materiell er tilgjengelig for barna.

Mobarn Bolsøya barnehage legger vekt på mye uteliv i barnehagen. Dette gir barna større spillerom for fysisk aktivitet og bidrar til vennsapsrelasjoner på tvers av avdelings- og aldersinndelinger. Barnas medvirkning i egen hverdag blir sterkere, når rammene for aktiviteten blir videre.

Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg

Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring. Personalet skal arbeide for et miljø som ikke bare gjør barna til mottakere av omsorg, men som også verdsetter barnas egne omsorgshandlinger.

Personalet skal

- ivareta barnas behov for fysisk omsorg, inkludert behov for ro og hvile
- legge til rette for at barna kan knytte seg til personalet og til hverandre
- sørge for at alle barn opplever trygghet, tilhørighet og trivsel i barnehagen
- møte alle barn med åpenhet, varme og interesse og vise omsorg for hvert enkelt barn
- være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet
- støtte og oppmuntre barna til å vise omsorg for andre og til selv å kunne ta imot omsorg
- bidra til at barna kan utvikle tillit til seg selv og andre.

Mobarn Bolsøya barnehage arbeider aktivt mot et mål der alle barna under vår omsorg opplever trivsel og omsorg, og at foreldrene er trygge for sine barn i barnehagen. Vi vil gi barna fysisk omsorg ved blant annet riktig påkledning og ernæringsmessig god mat, men også tilfredsstillende behovet for psykisk omsorg gjennom ei god skulder eller et godt fang, når det er behov for det. Behovet for ro og hvile blir individuelt tilpasset hvert enkelt barn og dets behov. Tilknytningen skjer ved at personalet er tilstedeværende og deltakende. Vårt mål er lavest mulig sykefravær, noe som minsker behovet for vikarer, og gir en stabil personalgruppe som barna blir godt kjent med. Personalet vil også ha stor kunnskap om enkeltbarn og grupper, og kan tilrettelegge for gode vennsapsrelasjoner i barnegruppene. Personalet skal være lydhøre for barnas ønsker og behov, og ta imot innspill fra foreldrene på en positiv måte.

Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal inspirere til og gi rom for ulike typer lek både ute og inne. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek - alene og sammen med andre.

Personalet skal

- organisere rom, tid og lekemateriale for å inspirere til ulike typer lek
- bidra til at barna får felles erfaringer som grunnlag for lek og legge til rette for utvikling av leketemaer
- fremme et inkluderende miljø der alle barna kan delta i lek og erfare glede i lek
- observere, analysere, støtte, delta i og berike leken på barnas premisser
- veilede barna hvis leken medfører uheldige samspillsmønstre
- være bevisst på og vurdere egen rolle og deltakelse i barnas lek
- ta initiativ til lek og aktivt bidra til at alle kommer inn i leken.

Mobarn Bolsøya barnehage har lek som det sentrale innholdet i barnehagen. Personalet skal initiere ulike lekeformer sammen med barna, men også ha respekt for barnas eierskap til leken. Daglige rutiner, som stell, skift og mat, skal også ha en leken og humørfylt tilnærming. Leken gir barna mulighet til allsidig utvikling på alle områder, både fysisk og motorisk, sosialt og følelsesmessig, samt medvirker til god språkutvikling. Personalets deltakelse vil fremme denne utviklingen, men også gi informasjon om enkeltbarns progresjon. Disse observasjonene vil igjen være grunnlag for personalets vurderinger av enkeltbarns og gruppers behov for oppfølging og tilrettelegging. Barnehagen ligger i et naturskjønt område, med tilgang til lekemuligheter ute i naturen, som vi vil benytte oss av så mye som mulig. Utelek, med eller uten medbrakt lekemateriell, utvikler mange av barnets grunnleggende ferdigheter, som igjen virker positivt i andre sammenhenger. Har du fått brukt mange krefter ute i skogen, er det kanskje lettere å sitte litt i ro og høre på en bok? Personalet må også være bevisst hvilket lekemateriell som blir presentert for barna og hvordan dette gjøres, slik at både jenter og gutter blir ivaretatt som de enkeltindividene de er. Her må personalet være bevisst på sine egne holdninger i forhold til likestillings- og kjønnsproblematikk.

Barnehagen skal fremme danning

Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske fellesskap. Barnehagen skal fremme samhold og solidaritet samtidig som individuelle uttrykk og handlinger skal verdsettes og følges opp. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. Barnehagen skal bidra til å fremme barnas tilhørighet til samfunnet, natur og kultur.

I barnehagen skal barna få delta i beslutningsprosesser og utvikling av felles innhold. Barna skal støttes i å uttrykke synspunkter og skape mening i den verden de er en del av. Gjennom samspill, dialog, lek og utforskning skal barnehagen bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse, slik at de kan bidra til endringer.

Personalet skal

- tilrettelegge for meningsfulle opplevelser og støtte barnas identitetsutvikling og positive selvforståelse
- støtte barnas aktivitet, engasjement og deltakelse i fellesskapet
- synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver i fellesskapet
- legge merke til, anerkjenne og følge opp barnas perspektiver og handlinger
- utfordre barnas tenkning og invitere dem inn i utforskende samtaler
- synliggjøre og fremheve mangfold og ulikhet som grunnlag for opplevelser, utforskning og læring.

Mobarn Bolsøya barnehage vil legge til rette for gode dannelsprosesser, med voksne som viser respekt for barnas kommunikasjon og interesse for det de sier og gjør. De skal ikke manipuleres til å gjøre eller tenke det samme som andre. Oppdragelse har til hensikt å overføre kunnskap, verdier og holdninger til barna, som om de er blanke ark som må fylles. Dannelsprosessen derimot, skal sette barna i stand til å tenke selv, søke kunnskap, stille spørsmål og yte motstand på egne og andres vegne. Danning handler om å utvikle kunnskap, verdier og holdninger sammen, gjennom dialog, hvor alle anerkjennes som selvstendige mennesker med følelser og tanker i en felles prosess. Den voksnes rolle er å være en god samtalepartner, samhandlingspartner og veileder, og ikke minst; vite når man som voksen skal være tilstede. Det handler om å vise at man er interessert i å høre hva barna har å si og stille gode spørsmål. Noe av det viktigste i dannelsprosessen er å gi barna god selvfølelse, slik at de gjennom den kan forstå både seg selv og andre. Noen viktige momenter for god selvfølelse er:

- Jeg kjenner meg selv. Jeg får bekreftet mine tanker og følelser.
- Jeg er viktig. Andre tar meg på alvor.
- Jeg er et godt menneske. Andre viser meg tillit.
- Jeg er viktig for fellesskapet. Jeg får mulighet til å bidra.
- Jeg er kompetent. Jeg får oppgaver jeg kan mestre.

Dette er selve grunnlaget for god selvfølelse. Derfor handler det om å skape flest mulig situasjoner der barna trekker disse konklusjonene om seg selv. Det kreves høy grad av tilstedeværelse og kompetanse for å møte barna på følelsene deres. Barna må utfordres for å komme videre. De må lære å stille spørsmål til seg selv og andre. Det handler om å gi dem litt motstand, gjerne i samtaler, slik at de også lærer å yte motstand. Denne metodikken kalles «filosofering med barn». Det er fint å bruke bøker for å bygge begrepsforståelse. Ved å snakke om og stille spørsmål til det man leser, får man et bredere mangfold om ting enn bare å gripe fatt i det som skjer her og nå. Vår barnehage arbeider blant annet med LØFT (Løsningsfokusert tilnærming for å skape ønskede endringer og bygge konstruktive løsninger i forholdet mellom mennesker) og Språkløyper (kompetanseutvilingspakker som presenterer ulike aktiviteter og temaer som er sentrale for språkutvikling hos barnehagebarn). Kilde: Anne Schjelderup, forfatter og høgskolelektor.

Barnehagen skal fremme læring

I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Barnehagen skal introdusere nye situasjoner, temaer, fenomener, materialer og redskaper som bidrar til meningsfull samhandling. Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes, stimuleres og legges til grunn for deres læringsprosesser. Barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt. Barna skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra i egen og andres læring.

Personalet skal

- sørge for et inkluderende fellesskap og legge til rette for at barn kan bidra i egen og andres læring
- legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barnas trivsel og allsidige utvikling
- være oppmerksomme på barnas interesser og engasjement og legge til rette for læring i ulike situasjoner og aktiviteter
- støtte og berike barnas initiativ, undring, nysgjerrighet, kreativitet, læringslyst og tiltro til egne evner
- utvide barnas erfaringer og sørge for progresjon og utvikling i barnehagens innhold
- støtte barnas refleksjoner rundt situasjoner, temaer og fenomener og skape forståelse og mening sammen med dem
- sørge for at alle barn kan få rike og varierte opplevelser og erfaringer, utfordringer og mestringsopplevelser.

Mobarn Bolsøya barnehage skal være et stimulerende og aktivt barnehagemiljø, der alle barn får utvikle seg i takt med egen modning. Barna skal ha stor grad av medbestemmelse i aktiviteter de ønsker å delta i. Personalet må fange barnas interesser og tilrettelegge for pedagogiske læringsprosesser når barna inviterer til disse. Det kan være en avnagd konge man finner på tur, som gir muligheter til å forske videre på hvem det er som har spist på den? Det kan være barnet som undres hvem vikingene var, som gir utvidelsesmuligheter for den voksne til et godt læringsutbytte, fordi interessen og initiativet kom fra barna selv. Vi finner bokstaver blant kvistene i skogen, lager kunstverk av naturmaterialer, lager oss en lesestrek på det grønne «vegg-til-vegg»-moseteppet under grana eller finner nettbrettet når vi lurert på hvordan navnene våre ville vært skrevet i vikingetiden. Måltidet gir rom for masse læring: Bordskikk, samtaler, navn på matvarer, farger, smaker, antall, former, helse, sykdom, turtaking, å ta hensyn til andre, pluss mye, mye mer. Barnas innspill gir personalet uendelige muligheter til fremme læring i barnehagen!

Barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap

Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap. Barnas selvfølelse skal støttes, samtidig som de skal få hjelp til å mestre balansen mellom å ivareta egne behov og det å ta hensyn til andres behov.

Personalet skal

- støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at alle kan få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner
- samtale om normer for samhandling og invitere barna til å utforme normer for samhandling i fellesskap
- støtte barna i å ta andres perspektiv, se en sak fra flere synsvinkler og reflektere over egne og andres følelser, opplevelser og meninger
- støtte barna i å sette egne grenser, respektere andres grenser og finne løsninger i konfliktsituasjoner
- forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre.

Mobarn Bolsøya barnehage skal være en arena der barna skal lære å skaffe seg en venn, være en venn og holde på en venn. Vennskap er sentralt for vår emosjonelle, sosiale og moralske utvikling. Venner bidrar til tilhørighet, meningsskaping, trivsel, humor og glede. Gjennom lek og fellesopplevelser gis barn mulighet til å utvikle vennerelasjoner. Disse er unike, fordi man velger disse relasjonene selv. Vennskap kan forstås som utviklingen av et felles vi; vi er sammen i verden. Det å selv kunne velge venner blant jevnaldrende, er et viktig kjennetegn ved vennskap. Det at barna deler en gjensidig hengivenhet, at de er glad i hverandre og liker hverandre, er et viktig kjennetegn ved vennskap. Voksne kan bidra til å fremme vennskap mellom barn ved å støtte barnet i møtet med andre barn, gi barna gode vilkår for lek, være tett på leken og løfte fram barnets empatiske og prososiale handlinger. Barns vennskap gir mulighet for samspill med andre på samme nivå. Her får barna anledning til å leke, forhandle, fantasere, kommunisere og utforske – ja, i det hele tatt prøve ut og praktisere språklige, motoriske, kognitive og sosiale ferdigheter med jevnbyrdige. Kilde: Universitetslektor Svanaug Lunde og professor Ingunn Størksen, Læringsmiljøsentret, UiS.

Barnehagen skal fremme kommunikasjon og språk

Barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening. Barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, herunder tegnspråk. Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling. I barnehager for samiske barn i samiske distrikt skal barnehagen fremme barnas samiskspråklige kompetanse.

Personalet skal

- anerkjenne og respondere på barnas ulike verbale og non-verbale uttrykk og støtte deres språkutvikling
- stimulere barns verbale og non-verbale kommunikasjon og legge til rette for at alle barn involveres i samspill og i samtaler
- sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språk som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser
- være bevisst på sine roller som språklige forbilder og være lydhøre i kommunikasjon med alle barn
- følge med på barnas kommunikasjon og språk og fange opp og støtte barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive, eller som har sen språkutvikling
- bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse.

Mobarn Bolsøya barnehage har som mål at alle skal være trygge på hverandre, og ha tillit til at vi blir behandlet på en respektfull måte. Dette innebærer blant annet at våre opplevelser, vårt perspektiv og følelser blir tatt på alvor, og at vi kan ha innflytelse på vår egen situasjon. Dette inkluderer også at vi kan føle oss som en del av felleskapet, at vi kan føle tilhørighet, samtidig som vi opplever at vi bestemmer over oss selv. Når disse idealene skal ivaretas i praksis så blir måten vi kommuniserer på spesielt viktig. I relasjoner med barna, har voksne ansvaret for å ivareta kvaliteten på relasjonene, og hvordan kommunikasjonen foregår. Dette innebærer at vi primært må ha et fokus på oss selv, og måten vi selv kommuniserer med barna på. Kommunikasjon er viktig i alle sammenhenger hvor vi gjør noe sammen, av stort eller smått. Men måten vi går frem på blir spesielt viktig i situasjoner som er vanskelige eller konfliktfylte. Slike situasjoner er for eksempel når vi må sette grenser, og si nei til noe barnet vil, eller stoppe noe barnet holder på med. Det samme gjelder situasjoner hvor vi vil ha barnet med på noe, eller at barnet skal gjøre noe, som barnet selv ikke har lyst til. Andre situasjoner kan være når vi må hjelpe barn som er i konflikt med hverandre, eller når et barn er lei seg eller sint av en eller annen grunn. Alt dette er situasjoner som er spesielt sårbare. Måten vi går frem på i disse situasjonene vil kunne bidra til at barnets opplevelse av trygghet og tillit til oss økes eller reduseres. Det er da viktig at vi kan noe om kommunikasjon, ulike praktiske tilnærminger til kommunikasjon, og hva som påvirker kommunikasjon i praksis. Kommunikasjon dreier seg om måten vi forholder oss til hverandre ved hjelp av våre ulike måter å uttrykke oss på. Dette er både verbalt språk, som er ordene vi bruker, og non verbalt språk, gjennom måten vi sier ting på ved hjelp av tonefall, ansiktsuttrykk, kroppsspråk og så videre. Den grunnleggende holdningen til barna vi er i kontakt med, er også avgjørende viktig. Om vi, gjennom vår opptreden, signaliserer mistillit og fordømmelse, vil det sjelden virke konstruktivt i situasjonen. Det er her viktig å skille mellom de handlingene en person gjør, og personen selv. Om vi signaliserer en grunnleggende tro på barnet og dets gode vilje, men også at det er visse handlinger vi ikke kan akseptere, kommer vi som regel mye lenger.

En

annen avgjørende faktor er hvordan vi i vanskelige situasjoner forholder oss til de følelsesmessige sidene ved det som skjer. Barna vil kunne reagere sterkt følelsesmessig om de for eksempel ikke får lov til noe de har lyst til, eller må gjøre noe de ikke selv har lyst til. Dette kan være krevende for den voksne å forholde seg til. Om vi i disse situasjonene aksepterer barnets følelser og opplevelse av det som skjer, vil vi ofte komme mye raskere ut av konflikten, og inn i et konstruktivt spor. Anerkjennende kommunikasjon er her viktig. Anerkjennende kommunikasjon innebærer at vi på ulike måter viser barnet at vi forstår og aksepterer barnets opplevelse av det som skjer, og barnets følelsesmessige reaksjon. Det innebærer ikke at man aksepterer alle handlinger, som for eksempel å slå, sparke, ta ting fra andre eller lignende. Om et barn for eksempel blir sint eller lei seg fordi det må avslutte en lek barnet holder på med, så vil barnet kanskje bli skuffet og sint fordi det ikke kan bestemme selv. Hvis vi da for eksempel sier til barnet at "ja, det skjønner jeg godt at du ikke likte. Du hadde lyst til å leke mer, og så ble du sint når du ikke kunne bestemme det selv" så vil barnet oftest føle seg mer møtt, og bli mer innstilt på å samarbeide med oss videre, enn om vi for eksempel sier "nå må du høre på meg" eller "det er ikke noe å bli lei seg for". Dette vil oftere føre til at konflikten forsterkes. Barnet får ikke gjøre som det vil, men får heller ikke lov til å ha en mening om og egen opplevelse av det som skjer. Dette forsterker barnets negative opplevelse. I tillegg er det også viktig at vi viser barnet at vi forsøker å forstå. Det kan vi gjøre for eksempel ved å la de ha reel innflytelse i mange ulike situasjoner, selv om de ikke kan få det akkurat som de vil. Vi må bruke tid på å høre på deres opplevelse når de ikke kan få det som de vil, og vi må vise de at vi forstår og aksepterer deres følelser i forhold til dette.

Det er viktig å huske på at anerkjennende kommunikasjon ikke bare dreier seg om en måte å snakke på, men om en grunnleggende holdning til relasjoner, hvor vi forsøker å ta menneskers individuelle opplevelser, tanker og følelser på alvor og ivareta de grunnleggende behovene til alle parter i relasjonen.

Kilde: Hans Holter Solhjell, daglig leder av Famlab i Norge.

Samiske barnehager

Samiske barnehager skal fremme barnas samiskspråklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet og videreføre samiske verdier, samisk kultur og tradisjonskunnskap. I samiske barnehager er samisk hovedspråk. Barnehageeieren skal vedtektsfeste at barnehagen har som formål å styrke barnas identitet i et barnehagemiljø med samisk språk og samisk kultur. Barnehagetilbudet skal være en integrert del av det samiske samfunnet. Det er en forutsetning at personalet behersker samisk språk og har kunnskap om samisk kultur.

Samiske barnehager skal bidra til å bevare og videreutvikle den samiske kulturarven og synliggjøre samisk språk, kultur, levemåter og verdier i vår tid. Barnehagen skal bidra til at barna kan bli kjent med mangfoldet i egen og andres kultur, og at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for hele det samiske mangfoldet.

Samiske barnehager skal ta i bruk tradisjonelle lærings- og arbeidsmetoder, på barnas premisser i vår tid. Barnehagen skal gi barna mulighet til aktiv deltakelse i tradisjonelle aktiviteter der personalet gir veiledning og slik hjelper barna til å bli selvstendige. Barnehagen skal bygge på en samisk forståelse av naturen og bidra til at barna kan leve i harmoni med naturen, nyttiggjøre seg og høste av naturen og utvikle respekt for naturfenomener. Samisk historie og kulturytringer som duodji, joik og fortellinger skal inngå som en del av barnehagens innhold, tilpasset barnas alder og utviklingsnivå.

Rammeplanens føringer for samiske barnehager gjelder tilsvarende for samiske avdelinger i andre barnehager.

Kommunen har ansvar for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur.

Andre barnehager med samiske barn

Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor. Innholdet i barnehagetilbudet til samiske barn utenfor samiske distrikt skal tilpasses barnas samiske bakgrunn. Dette innebærer at samiske barn og foreldre har rett til å forvente at personalet har kjennskap til, og legger vekt på, at også den samiske kulturen skal være en del av barnehagens innhold. Det skal legges til rette for at barna også kan få møte samisk språk.

4. Barns medvirkning

Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet, jf. barnehageloven § 1 og § 3, Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr. 1. Barna skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av barnehagens virksomhet. Alle barn skal få erfare å få innflytelse på det som skjer i barnehagen.

Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Også de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår. Barnehagen må observere og følge opp alle barns ulike uttrykk og behov.

Barnas synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. Barna skal ikke overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta.

Mobarn Bolsøya barnehage mener at barna har rett til medvirkning gjennom å erfare at deres stemme blir tatt på alvor og har virkning i fellesskapet. En vid forståelse av begrepet medvirkning inkluderer barns rett til å få støtte i å uttrykke seg, bli synlig og ha en virkning i sosial sammenheng. Det handler altså om å gi barn et rom, både i fysisk og psykisk forstand, for å uttrykke seg og virke/handle sammen med andre. En slik fortolkning vil inkludere deltagelse i beslutningsprosesser; medbestemmelse vil inngå som en del av medvirkning. Barna må hjelpes til å uttrykke tanker, hensikter, å ta ansvar og ta del i beslutninger. De må også støttes i å uttrykke følelser og bli tatt på alvor i sine nonverbale og kroppslige uttrykksformer.

Medvirkning basert på et syn på barn som deltagende subjekter, innebærer altså at voksne må kunne lytte, slik at alle barn kjenner at deres erfaringer gjelder. Ikke minst ved uoverensstemmelser/konflikter barna imellom, er det viktig å gi tid og plass, slik at alle parterers synspunkter får anledning til å komme fram. Her legges et grunnlag for at barn erfarer at egne opplevelser og perspektiv er verdt å komme med, også når de er ulike andres.

I Barnekonvensjonens artikkel 12, sies det i § 3 at barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet. Dette kan være problematisk i den grad det innbyr til at voksne ureflektert overprøver eller ikke tar hensyn til det barn bringer fram, for eksempel med henvisning til at voksne vet best. Men det kan også gis en mer konstruktiv fortolkning: samtidig som barn har rett til å uttrykke seg og bli hørt, så skal de ikke overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta. Det er de voksne som har ansvaret og må bruke sin vurderingsevne, slik at barn også kan slippe å bestemme/medvirke. Barn i barnehage ytrer seg også om følelsesmessige tilstander. I overgangssituasjoner, som for eksempel når de kommer til barnehagen eller i påkledningsituasjoner, kan små barn kommunisere gjennom gråt eller gi uttrykk for andre følelsesmessige reaksjoner. Hvordan blir disse ytringsformene møtt fra personalets side? Gis de rom og blir tatt imot som en del av barns forsøk på å ytre seg om hvordan de har det akkurat nå? Her kan det diskuteres om de voksne forstår gråt som et meningsfullt forsøk på å kommunisere noe om sin situasjon her og nå, eller om den heller fortolkes som en ubehagelig og/eller umoden uttrykksform som man helst ikke vil forholde seg til? Som voksne har vi gjerne en tendens til å avlede sterke følelsesmessige uttrykk fra barn og dermed signalisere at denne ytringsformen ikke er verdsatt.

Kilde: Temahefte om barns medvirkning, Berit Bae, Brit Johanne Eide og Nina Winger. Kunnskapsdepartementet.

5. Samarbeid mellom hjem og barnehage

Barnehagen skal, i samarbeid og forståelse med hjemmet, ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling, jf. barnehageloven § 1. Betegnelsene «hjemmet» og «foreldrene» omfatter også andre foresatte. Barnehagen skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene, jf. barnehageloven § 1 og § 4. Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling.

Barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene. Foreldresamarbeidet skal både skje på individnivå, med foreldrene til hvert enkelt barn, og på gruppenivå, gjennom foreldrerådet og samarbeidsutvalget. På individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring. Barnehagen skal begrunne sine vurderinger overfor foreldrene og ta hensyn til foreldrenes synspunkter. Samarbeidet skal sikre at foreldrene får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. Både foreldrene og personalet må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og verdigrunnlag som det er barnehagens oppgave å forvalte. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen.

Intensjonen med foreldreråd og samarbeidsutvalg er at disse ordningene skal gi mulighet for å ivareta foreldrenes kontakt med barnehagen på en aktiv måte. Foreldrerådet skal fremme foreldrenes fellesinteresser og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø. Foreldrerådet skal bli forelagt saker som er viktige for foreldrenes forhold til barnehagen. Det kreves samtykke fra foreldrerådet dersom foreldrebetalingen settes høyere enn den fastsatte maksimalgrensen.

Samarbeidsutvalget skal være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Samarbeidsutvalget skal bli forelagt saker som er viktige for barnehagens innhold og virksomhet, og for forholdet til foreldrene. Samarbeidsutvalget skal fastsette barnehagens årsplan. Øvrige saker av viktighet er for eksempel forslag til budsjett eller driftsendringer.

Mobarn Bolsøya barnehage ønsker å tilrettelegge for et nært og tett samarbeid med alle foreldre/foresatte. Vi har egne hjemmesider med passordbeskyttet tilgang for foreldrene. Vårt mål er at mye informasjon, både formell og uformell, vil finnes her. Vi tilstreber å være tilgjengelig for kontakt i hverdagen, ved dagens start og slutt, samt gjennom telefon og e-postkontakt. I tillegg til det uformelle samarbeidet, har vi tilbud om foreldresamtaler to ganger i året og flere ved behov. Vi har foreldremøte på forsommeren for foreldrene til de nye barna som skal begynne til høsten, samt to foreldremøter for alle foreldre fordelt på høst og vår. Foreldrerådet i barnehagen består av foreldre/foresatte til alle barna i barnehagen. Foreldrerådets arbeidsutvalg velges for ett år om gangen og består av en representant og en vararepresentant fra hver avdeling. Foreldrerådets arbeidsutvalg er i tillegg ansvarlige for gjennomføringen av barnehageårets avslutning, «Sommerfesten». Samarbeidsutvalget har minst to møter i løpet av barnehageåret, men flere ved behov. Samarbeidsutvalget består av 1 eierrepresentant (valgt for 2 år), 2 foreldre-representanter (valgt for 1 år), samt 2 ansattrepresentanter (valgt for 1 år), alle med vararepresentanter. Styrer er sekretær for samarbeidsutvalget.

6. Overganger

Når barnet begynner i barnehagen

Barnehagen skal i samarbeid med foreldrene legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og til andre barn. Når barnet begynner i barnehagen, skal personalet sørge for tett oppfølging den første tiden slik at barnet kan oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære.

Mobarn Bolsøya barnehage inviterer til foreldremøte på forsommeren for foreldrene til de nye barna som skal begynne til høsten. Vi inviterer barn og foreldre til å besøke barnehage i løpet av sommeren, for å bli litt kjent før oppstart. Mange er søsken av barn som går i barnehagen og blir derfor litt kjent med oss ved å være med i det daglige. Foreldre som kan sette av litt tid over en periode om sommeren og bli med barnet sitt på små besøk, slik at barnet får en god opplevelse i barnehagen og får lyst til å komme tilbake, hjelper barnet til en trygg og god tilvenning når barnehagetiden starter på alvor. Da skal barnet møtes av en tilknytningsperson, som skal være den som har hovedansvaret for barnet den første tiden i barnehagen. Tilknytningsperioden vil variere fra barn til barn, i forhold til alder, trygghet, kjennskap til barn og voksne fra før, osv. Vi ønsker tilbakemeldinger fra foreldrene om deres opplevelse av barnets oppstart i vår barnehage. Det er alltid foreldrene som kjenner sitt barn best!

Overganger innad i barnehagen

Overganger skjer også innad i barnehagen. Personalet skal sørge for at barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med barna og personalet når de bytter barnegruppe.

Mobarn Bolsøya barnehage prøver å unngå at barn må skifte avdeling i løpet av barnehagetiden. Vi prøver også å legge til rette for at søsken får gå på samme avdeling. Imidlertid skjer det at barna bytter gruppetilhørighet på tvers av avdelingene. De minste barna våre (1-2 år) er «Småtroll», «Fargeklatten» er 3- og 4-åringer, mens Førskolegruppa er 5 og 6 år. Når man skifter gruppetilhørighet, må personalet være oppmerksomme på barnas reaksjoner når de må forholde seg til en annen sammensetning enn de er vant til. Også her må man beregne en overgangsperiode, der barn og voksne må bygge relasjonene på nytt.

Overgangen mellom barnehage og skole

Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning. Barnehagen og skolen bør utveksle kunnskap og informasjon som utgangspunkt for samarbeid om tilbudet til de eldste barna i barnehagen, deres overgang til og oppstart i skolen. Barnehagen må ha samtykke fra foreldrene for å dele opplysninger om enkeltbarn med skolen.

De eldste barna skal få mulighet til å glede seg til å begynne på skolen og oppleve at det er en sammenheng mellom barnehagen og skolen. Barnehagen skal legge til rette for at de eldste barna har med seg erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan gi dem et godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skolen. Barnehagen skal bidra til at barna kan avslutte barnehagetiden på en god måte og møte skolen med nysgjerrighet og tro på egne evner. Barna skal få bli kjent med hva som skjer i skolen og skolefritidsordningen.

Mobarn Bolsøya barnehage følger Molde kommunes plan «Fra eldst til yngst» i overgangen fra barnehagen til skolen. Våre nærmeste samarbeidspartnere er Bolsøya skole og Vågsetra barne- og ungdomsskole, da de fleste av våre førskolebarn skal begynne der. I tillegg har vi samarbeid med Mobarn Vågsetra barnehage, Solemdal barnehage og Åsleet barnehage om felles møtedager på skolen og i barnehagene. Vår barnehage har også samarbeid med SFO ved Bolsøya skole, der førskolebarna og SFO møtes hos hverandre i høstferien, vinterferien og i sommerferien til felles aktiviteter. På denne måten opprettholder barna kontakten med de som allerede har startet på skolen og de blir kjent med skolens lokaler og område. Før skolestart gjennomføres det trekantsamtaler mellom foreldre, barnehage og skole for å sikre best mulig informasjonsutveksling før oppstart. Barnehagen har flere tradisjoner som førskolebarna deltar i før barnehagetiden avsluttes. De har overnatting i barnehagen, tur til Erikli, Mobarn-mesterskap og Sommerfest. Her får de opptre for de øvrige deltakerne på festen, og de blir takket av med diplom og rød rose. Så håper vi at de har fått en god barndom som de vil bære med seg resten av livet fra Mobarn Bolsøya barnehage!

7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene. Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon, og det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen.

Mobarn Bolsøya barnehage skal drives i tråd med det samfunnsmandatet som til enhver tid foreskrives av lover og forskrifter. Alle plikter i tillegg å følge «Mobarns generelle beskrivelse for personalet»:

Samtlige ansatte må betrakte barnehagen som et hele og har omsorg og ansvar for barnehagens daglige drift. De skal ha omsorg og ansvar for alle barn.

Alle har ansvar for egen utvikling i arbeidet.

Personell med pedagogisk utdanning skal i tillegg holde seg kjent med den utvikling som skjer på dette felt, og drive sitt pedagogiske arbeid i tråd med denne.

Den enkelte arbeidstaker må ivareta sin taushetsplikt i tråd med gjeldende lovverk.

I sitt arbeid har personalet bl.a. til oppgave:

1. Gjøre seg kjent med og rette seg etter de regler og felles mål som blir gitt for virksomheten i barnehagen.
2. Være en god rollemodell. Ha barna i fokus.
3. Sørge for å være faglig oppdatert.
4. Ha ansvar samlet og enkeltvis for at barnehagen blir drevet i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter og vedtak fattet av sine overordnede.
5. Medvirke til at samarbeidet mellom alle som arbeider i barnehagen, barna, deres foresatte og aktuelle instanser utenom barnehagen blir best mulig.
6. Medvirke til at barnehagens inntekter disponeres på en formålstjenlig måte.
7. Sørge for at bygninger, uteareal, inventar og utstyr blir tatt hånd om på en forsvarlig måte.
8. Melde avvik og forslag til forbedring.
9. Medvirke i pålagte møter som for eksempel personalmøter og foreldremøter.
10. Utføre sin funksjon i styre, komiteer og utvalg som blir dannet med hjemmel i lov om barnehager med forskrifter, hvis en er valgt representant.
11. Være med å bidra til at eventuelle studenter/elever får best mulig utbytte av sin praksisperiode.

Bidra med utarbeidelse og gjennomføring av årsplan for barnehagens innhold.

7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene. Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon, og det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen.

Mobarn Bolsøya barnehage utvikler sin samlede pedagogiske kompetanse gjennom felles arbeid på planleggingsdager, personalmøter, avdelingsmøter og ledermøter. I tillegg deltar personalet på Mobarns interne kurshelg/kurslørdag i oktober hvert år.

Molde kommune har drevet utviklingsarbeidet «Vennskap på ramme alvor» der vår barnehage har deltatt og vi vil også ta del i det nye prosjektet «Til topps med kunnskap og kompetanse – implementering av ny rammeplan i Moldebarnehagene». Brukerundersøkelser og medarbeidersamtaler gir også grunnlag for videreutvikling av kvaliteten i barnehagen.

Planlegging.

Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk i det pedagogiske arbeidet. Planleggingen skal bidra til kontinuitet og progresjon for enkeltbarn og barnegruppen. Planleggingen synliggjør hvordan barnehagen fortolker og realiserer rammeplanen og skal være utgangspunkt for refleksjon og utvikling av virksomheten.

Planleggingen må baseres på kunnskap om barns trivsel og allsidige utvikling, individuelt og i gruppe. Den skal også baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre.

Mobarn Bolsøya barnehage bruker planleggingsdager, personalmøter, avdelingsmøter og ledermøter til planlegging av det pedagogiske arbeidet. I tillegg observeres barn, både formelt og uformelt, for å gi best mulig grunnlag for arbeidet. Samarbeid med foreldrene, både i daglig informasjonsutveksling og i formelle foreldresamtaler, gir et godt utgangspunkt for planleggingsarbeidet.

Årsplan

Barnehagen skal utarbeide en årsplan. I tillegg skal det utarbeides planer for kortere og lengre tidsrom og for ulike barnegrupper etter behov. Årsplanen er et arbeidsredskap for barnehagepersonalet og dokumenterer barnehagens valg og begrunnelser. Årsplanen kan gi informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til myndighetsnivåene, barnehagens samarbeidsparter og andre interesserte.

Styresen skal lede prosessen med å utarbeide årsplanen. Årsplanen skal fastsettes av barnehagens samarbeidsutvalg. Årsplanen skal vise hvordan barnehagen vil arbeide for å omsette rammeplanens formål og innhold og barnehageeierens lokale tilpasninger til pedagogisk praksis. Årsplanen skal blant annet vise hvordan barnehagen arbeider med omsorg, lek, danning og læring. Her må også progresjon tydeliggjøres. Det skal synliggjøres hvordan barns og foreldres medvirkning bringes inn i planleggingsarbeidet og hvordan barnehagen vurderer sitt pedagogiske arbeid. Det skal også fremkomme hvordan barnehagen arbeider med tilvenning av nye barn og ivaretar samarbeid og sammenheng med skolen.

I samiske barnehager skal årsplanen bygge på den samiske årstidskalenderen. Årsplanen skal vise hvordan barnehagen knytter det pedagogiske arbeidet til årets gang og endringene i naturen.

Mobarn Bolsøya barnehage utarbeider «Årsplankalender», «Årsplan – Generell del» og «Progresjonstrapp». Alle disse dokumentene vil være tilgjengelige på barnehagens nettside, i tillegg til at «Årsplankalenderen» blir delt ut i papirversjon til familiene. «Årsplankalenderen» utarbeides for hvert år, mens «Årsplan- Generell del» vil være under kontinuerlig arbeid i implementeringsfasen av den nye rammeplanen. I tillegg utarbeider avdelingene egne månedsplaner og pedagogene lager planer for de aldersinndelte gruppene.

Vurdering.

Barnehagen skal jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Det betyr at det pedagogiske arbeidet skal beskrives, analyseres og fortolkes ut fra barnehagens planer, barnehageloven og rammeplanen. Hovedformålet med vurderingsarbeidet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen.

Vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i. Felles refleksjoner over det pedagogiske arbeidet kan gi personalet et utgangspunkt for videre planlegging og gjennomføring. Det kan også bidra til en åpen diskusjon om barnehagens formål, innhold og oppgaver. Faglige og etiske problemstillinger skal inngå i vurderingsarbeidet. På denne måten kan personalet lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet.

Kunnskap om barnegruppens og enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling er viktig for å gi alle barn et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. Barnets trivsel og allsidige utvikling skal derfor observeres og vurderes fortløpende, med utgangspunkt i barnets individuelle forutsetninger og kunnskap om barns utvikling og behov. Barnets erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget.

Mobarn Bolsøya barnehage har 3 planleggingsdager i løpet av året, der barnehagen er stengt for barna. Disse dagene benyttes også til vurderingsarbeid. I tillegg har vi personalmøte hver måned utenom barnehagens åpningstid, samt ukentlige avdelingsmøter og ledermøter. Barnehagen skriver «Årsmelding» som leveres eier etter hvert årsskifte.

Dokumentasjon.

Dokumentasjon av personalets arbeid synliggjør hvordan personalet arbeider for å oppfylle kravene i barnehageloven og rammeplanen. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet skal inngå i barnehagens arbeid med å planlegge, vurdere og utvikle den pedagogiske virksomheten. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet kan gi foreldre, lokalmiljøet og kommunen som barnehagemyndighet informasjon om hva barn opplever, lærer og gjør i barnehagen, og om hvordan barnehagen oppfyller kravene i barnehageloven og rammeplanen.

Vurderinger om barnegruppens og enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barnegruppen og enkeltbarn et tilrettelagt tilbud. Det kan gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Et etisk perspektiv skal derfor ligge til grunn ved dokumentasjon av barnegruppen og enkeltbarn. Personopplysninger skal behandles i samsvar med personopplysningsloven. Med behandling av personopplysninger menes all innsamling, registrering, sammenstilling, lagring og utlevering av opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson. Dersom barnehagen skal utlevere personopplysninger om barnet til andre instanser og det ikke foreligger lovhjemmel, må foreldrene samtykke til dette. Kravet om samtykke fra foreldrene gjelder for eksempel ikke i tilfeller der personalet deler personopplysninger med barnevernet for å oppfylle opplysningsplikten i barnehageloven § 22.

Foreldre har rett til å se og få utlevert dokumentasjon om egne barn, og til å få slettet eller korrigert opplysninger som er feilaktige eller misvisende.

Mobarn Bolsøya barnehage dokumenterer det pedagogiske arbeidet på forskjellige måter. Vår hjemmeside, med passordbeskyttet innlogging for foreldre, er vår hovedkilde til dokumentasjon, både i form av skriftlig informasjon og bilder. I tillegg har begge avdelingene mobiltelefon, som kan gi rask formidling til enkeltforeldre. Tavlene i garderoben gir et lite bilde av dagens gjøremål. I enkelte tilfeller dokumenteres arbeidet i en egen «Barnehage/Hjem-bok» for barn med behov for spesiell oppfølging. Det samles og systematiseres også dokumentasjon i forhold til foreldresamtaler, som gjennomføres to ganger i året. Foreldre har rett til å se og få utlevert dokumentasjon om egne barn, og til å få slettet eller korrigert opplysninger som er feilaktige eller misvisende. Personopplysninger skal behandles med aktsomhet og kun det nødvendige skal deles med de som har behov. Barnas mapper oppbevares i låst arkivskap eller i passordbeskyttede filer på datamaskinen.

Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte.

Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling.

Inkludering i barnehagen handler også om tilrettelegging for sosial deltakelse. Barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan delta ut fra egne behov og forutsetninger. Barnehagens viktigste sosialiseringsarena er leken. For noen barn kan tidlig innsats innebære at personalet arbeider særlig målrettet og systematisk - over kortere eller lengre perioder - med å inkludere barnet i meningsfulle fellesskap.

Hvis det er grunn til å tro at barnets behov ikke kan dekkes innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, skal barnehagen opplyse foreldrene om retten til å kreve en sakkyndig vurdering av om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp.

Barnehagen skal sørge for at barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, inkluderes i barnegruppen og i det allmennpedagogiske tilbudet.

Mobarn Bolsøya barnehage vurderer og observerer enkeltbarn og grupper for å legge best mulig til rette for barnas utvikling og trivsel. Vi har gruppeaktiviteter tilpasset alder, turdager og temadager. Førskolebarna har gruppeaktiviteter hver dag i forbindelse med lunsj og påfølgende aktivitet. Barn med spesielle behov får individuell tilrettelegging eller tilbud i tilpasset gruppe. Det er personalets ansvar å sørge for at alle barna blir inkludert i lek og at alle barna har vennerelasjoner. Det skal vektlegges at alle er forskjellige, men alle er like mye verdt.

8. Barnehagens arbeidsmåter.

Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og dannelse og gi barn mulighet for medvirkning. Personalet skal ta i bruk varierte arbeidsmåter, og de skal tilpasses til enkeltbarn, barnegruppen og lokalmiljøet. Valg av arbeidsmåter gir muligheter for å gjøre barnehagens innhold spennende og variert. Arbeidsmåtene kan bidra til å skape engasjement, interesse og motivasjon og gir mulighet for å tilføre nye erfaringer og opplevelser i barnehagen.

Personalet skal

- ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i barnehagens daglige arbeid og ved valg og gjennomføring av temaer og prosjekter
- bygge på kreativitet og lek og være åpne for improvisasjon og barns medvirkning
- veksle mellom spontane og planlagte aktiviteter
- stimulere barnas undring og evne til å stille spørsmål, søke opplevelser, ta initiativ og mestre nye ting
- gi barna varierte inntrykk og mulighet til å uttrykke seg på forskjellige måter
- arbeide tværfaglig og helhetlig og se de ulike delene i rammeplanen i sammenheng
- inkludere nærmiljø og lokale forhold ved planlegging og gjennomføring av aktiviteter
- jevnlig vurdere om valg av arbeidsmåter bidrar til å realisere rammeplanen.

Mobarn Bolsøya barnehage legger stor vekt på at barna skal føle trygghet og nærhet til en voksen i barnehagen ved oppstart. Barnet får en kontaktperson som skal sikre overgangen fra det trygge i hjemmet eller tidligere barnehage til det nye i vår barnehage. Etter hvert er det et mål at barna skal være trygge på og kjenne omsorg fra alle voksne i barnehagen. Personalet skal være lydhøre for barnas ønsker i forhold til lek og må være tilstedeværende for å kunne avverge utestengelse eller annen uønsket mobbeadferd. Barna skal kunne gi uttrykk for sine interesser og ønsker, og bli møtt med respekt for sine valg. Barnehagen skal bruke naturen som læringsarena, både innenfor gjerdet og utenfor. Bolsøya har mange fine turmål som barnegruppene kan besøke. De aller minste kan bruke skogen på uteområdet, mens litt større barn bruker «Trolls skogen» og «Hundremeter-skogen» og de største drar på turer litt lengre unna. Personalet skal tilrettelegge for allsidig bruk av leker, formingsmaterieell og annet pedagogisk materiale. Personalt skal delta sammen med barna under måltidene og benytte disse til gode sosiale og språkstimulerende situasjoner. Barna skal bli kjent med sang og musikk i ulike former, forskjellige typer litteratur og andre former for kunst og kultur, fra både fjern og nær.

Progresjon.

Progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle seg, lære og oppleve fremgang. Alle barna skal kunne oppleve progresjon i barnehagens innhold, og barnehagen skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte leke-, aktivitets- og læringsmuligheter. Personalet skal utvide og bygge videre på barnas interesser og gi barna varierte erfaringer og opplevelser. Barnehagen skal legge til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker, materialer og utforming av fysisk miljø. Barn skal få utfordringer tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Personalet skal

- oppdage, følge opp og utvide det barna allerede er opptatt av
- planlegge og tilrettelegge for progresjon i barnehagens innhold for alle barn
- bidra til at barna får mestringsopplevelser og samtidig har noe å strekke seg etter
- legge til rette for fordypning, gjenkjennelse og gjentakelse i barnehagens innhold og arbeidsmåter
- introdusere nye perspektiver og tilrettelegge for nye opplevelser og erfaringer
- sørge for progresjon gjennom bevisst bruk av materialer, bøker, leker, verktøy og utstyr og gjøre disse tilgjengelig for barna.

Mobarn Bolsøya barnehage skal følge progresjonstrappen (se denne) i forhold til barnas alder og mestring. Det skal legges til rette for varierte opplevelser og erfaringer, tilpasset de ulike barnegruppene, men også det enkelte barnet. Personalet skal være gode til å se og observere de innspill som barna gir og fylle opp og utvide barnas interessefelt. Dette krever voksne som er tilstede og nær barna, både fysisk og psykisk. De minste barna, med lite verbalt språk, må bli møtt med trygge voksne som leser deres behov og ønsker, og bidrar til utvikling og mestring. Barna må også få mulighet til å utvikle sin selvstendighet gjennom å få tid og anledning til å prøve og utføre ulike oppgaver selv. Dette krever voksne med god tålmodighet, slik at barna kan få mulighet til å øve på å utføre ulike oppgaver på egen hånd.

Barnehagens digitale praksis.

Barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring. Ved bruk av digitale verktøy i det pedagogiske arbeidet skal dette støtte opp om barns læreprosesser og bidra til å oppfylle rammeplanens føringer for et rikt og allsidig læringsmiljø for alle barn. Ved bruk av digitale verktøy skal personalet være aktive sammen med barna. Samtidig skal digitale verktøy brukes med omhu og ikke dominere som arbeidsmåte. Barnehagen skal utøve digital dømmekraft og bidra til at barna utvikler en begynnende etisk forståelse knyttet til digitale medier.

Personalet skal

- utøve digital dømmekraft når det gjelder informasjonssøk, ha et bevisst forhold til opphavsrett og kildekritikk og ivareta barnas personvern
- legge til rette for at barn utforsker, leker, lærer og selv skaper noe gjennom digitale uttrykksformer
- vurdere relevans og egnethet og delta i barnas mediebruk
- utforske kreativ og skapende bruk av digitale verktøy sammen med barna

Mobarn Bolsøya barnehage har nettbrett på hver avdeling, samt mobiltelefon og digitalt fotoutstyr. Barn får, sammen med voksne, bruke nettbrett til spill, film og musikk, tilpasset aldersgruppen. I tillegg brukes søk på internett sammen med barna etter informasjon om eller bilder av emner vi er opptatt av. Barna kan bruke kamera til utforsking av ulike emner, både i barnehagen og ute i naturen. Barnehagen har lamineringsmaskin som vi kan bruke til å lage egne oppslag og bøker med en viss varighet.

9. Barnehagens fagområder

Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder, og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse. Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. I samiske barnehager skal arbeidet med fagområdene ta utgangspunkt i samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap.

Barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for og prege arbeid med fagområdene, og barnas rett til medvirkning skal ivaretas. Barnas lek danner et viktig grunnlag for arbeidet med fagområdene. Barnehagen skal ta utgangspunkt i barnas engasjement og bidrag slik at arbeidet med fagområdene kan oppleves som en meningsfull og morsom del av barnas hverdag. Barnas interesse for fagområdene skal stimuleres, og barnehagen skal bidra til å etablere et lærende fellesskap som verdsetter ulike uttrykk og meninger. Barna skal utvikle kunnskaper og ferdigheter innenfor alle fagområder gjennom undring, utforskning og skapende aktiviteter. Barnehagen skal bruke ulikt materiell og utstyr, teknologi og digitale verktøy, spill, bøker og musikk i arbeidet med fagområdene. Fagområdene er i stor grad de samme som barn senere møter som fag i skolen.

Kommunikasjon, språk og tekst

Gjennom arbeid med fagområdet skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst og stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

I barnehagen skal barna få mulighet til å erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger, som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur. Personalet skal invitere til utforskning av både muntlige språk og skriftspråk.

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna

- uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd
- leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord
- møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer
- opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale
- utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråsuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter.

Personalet skal

- skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre
- synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer
- invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål
- oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme
- støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket
- bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer
- inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

Kropp, bevegelse, mat og helse

Vaner og handlingsmønstre tar form allerede fra tidlig alder. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser.

Gjennom arbeid med fagområdet skal barna få mulighet til å sanse, oppleve, leke, lære og skape med kroppen som utgangspunkt. Gjennom medvirkning i mat- og måltidsaktiviteter skal barna motiveres til å spise sunn mat og få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse.

Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna

- opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt
- blir kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold
- videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper
- opplever å vurdere og mestre risikofylt lek gjennom kroppslige utfordringer
- blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser
- setter grenser for egen kropp og respekterer andres grenser
- får innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid.

Personalet skal

- være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring
- bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile
- gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet
- bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser
- legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltids glede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna
- kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn.

Kunst, kultur og kreativitet

Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforskning, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Barnehagen skal legge til rette for samhörighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen skal la barna møte ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk som gjenspeiler et mangfoldig samfunn og ulike tidsepoker. I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barnas nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering. Barnehagen må legge til rette for og videreutvikle barnas kreative prosesser og uttrykk.

Gjennom arbeid med kunst, kultur og kreativitet skal barnehagen bidra til at barna

- har tilgang til ting, rom og materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer
- tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede
- bearbeider inntrykk og følelser i møte med kunst, kultur og estetikk gjennom skapende virksomhet ute og inne
- møter et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykksformer og utforsker og deltar i kunst- og kulturopplevelser sammen med andre
- bruker ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi til å uttrykke seg estetisk
- opplever glede og stolthet over egen kulturell tilhørighet.

Personalet skal

- samtale med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk
- gi rom for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur
- være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur
- være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforsking av de estetiske områdene
- motivere barna til å uttrykke seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet, og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer
- synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom
- gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid
- bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen.

Natur, miljø og teknologi

Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og barnas vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.

Barnehagen skal legge til rette for at barna kan få et mangfold av naturoplevelser og få oppleve naturen som arena for lek og læring. Barnehagen skal legge til rette for at barna kan forbli nysgjerrige på naturvitenskapelige fenomener, oppleve tilhørighet til naturen og gjøre erfaringer med bruk av teknologi og redskaper.

Gjennom arbeid med natur, miljø og teknologi skal barnehagen bidra til at barna

- opplever og utforsker naturen og naturens mangfold
- får gode opplevelser med friluftsliv året rundt
- opplever, utforsker og eksperimenterer med naturfenomener og fysiske lover
- får kjennskap til naturen og bærekraftig utvikling, lærer av naturen og utvikler respekt og begynnende forståelse for hvordan de kan ta vare på naturen
- får kunnskap om dyr og dyreliv
- lager konstruksjoner av ulike materialer og utforsker muligheter som ligger i redskaper og teknologi
- får kjennskap til menneskets livssyklus.

Personalet skal

- legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring
- gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd
- synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen
- utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna.

Antall, rom og form

Fagområdet handler om å oppdage, utforske og skape strukturer og hjelper barna til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematikk i dagligliv, i teknologi, natur, kunst og kultur og ved selv å være kreative og skapende. Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning.

Fagområdet omfatter lekende og undersøkende arbeid med sammenligning, sortering, plassering, orientering, visualisering, former, mønster, tall, telling og måling. Det handler også om å stille spørsmål, resonnere, argumentere og søke løsninger.

Gjennom arbeid med antall, rom og form skal barnehagen bidra til at barna

- oppdager og undrer seg over matematiske sammenhenger
- utvikler forståelse for grunnleggende matematiske begreper
- leker og eksperimenterer med tall, mengde og telling og får erfaring med ulike måter å uttrykke dette på
- erfarer størrelser i sine omgivelser og sammenligner disse
- bruker kroppen og sansene for å utvikle romforståelse
- undersøker og gjenkjenner egenskaper ved former og sorterer dem på forskjellige måter
- undersøker og får erfaring med løsning av matematiske problemer og opplever matematikkglede.

Personalet skal

- bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen
- bruke bøker, spill, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og utstyr for å inspirere barna til matematisk tenkning
- styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer
- legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler
- stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning.
-

Etikk, religion og filosofi

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier, normer og holdninger. Fagområdet retter særlig oppmerksomhet mot barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag i et samfunn preget av livssynsmangfold.

Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi. Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett. Gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål skal barn få anledning til selv å formulere spørsmål, lytte til andre, reflektere og finne svar. Slik skal barnehagen bidra til å legge grunnlag for kritisk tenkning og dømmekraft.

Gjennom arbeid med etikk, religion og filosofi skal barnehagen bidra til at barna

- får kjennskap til grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon og blir kjent med religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- utforsker og undrer seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål
- får kjennskap til, forstår og reflekterer over grunnleggende normer og verdier
- får en forståelse for at det finnes mange ulike måter å forstå ting på og leve sammen på
- utvikler interesse og respekt for hverandre og forstår verdien av likheter og ulikheter i et fellesskap.

Personalet skal

- formidle fortellinger og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer
- utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livssynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna
- bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet
- gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltakelse kan støtte og utvide barnas tenkning
- identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna.

Nærmiljø og samfunn

Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforsking, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

Barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner, samfunnsinstitusjoner og yrker slik at barna kan oppleve tilhørighet til nærmiljøet. Kulturelt mangfold, ulike levevis og ulike familieformer er en del av fagområdet. Gjennom lek og varierte aktiviteter skal barna få erfaring med å lytte, forhandle og diskutere og få begynnende kjennskap til menneskerettighetene.

Fagområdet skal omfatte kjennskap til samisk språk, kultur og tradisjon og kjennskap til nasjonale minoriteter. Grupper med langvarig tilknytning til landet defineres som nasjonale minoriteter. I Norge er dette kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, rom og romanifolk/tatere.

Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna

- oppmuntres til å medvirke i egen hverdag og utvikler tillit til deltakelse i samfunnet
- erfarer at alle får utfordringer og like muligheter til deltakelse
- utforsker ulike landskap, blir kjent med institusjoner og steder i nærmiljøet og lærer å orientere seg og ferdes trygt
- blir kjent med lokalhistorie og lokale tradisjoner
- blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer
- blir kjent med at samene er Norges urfolk, og får kjennskap til samisk kultur
- får kjennskap til nasjonale minoriteter.

Personalet skal

- sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og for andre
- introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt
- gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotyper og rasisme
- gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng
- gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner
- gi barna begynnende kjennskap til betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen.

Hjemmel

Fastsatt av Kunnskapsdepartementet 24. april 2017 med hjemmel i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) § 2 syvende ledd. Stortinget har i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) fastsatt overordnede bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver, jf. § 1, § 1a, § 2, § 3, § 4 og § 5. Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) fastsetter utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver.

Rammeplanen trer i kraft 1. august 2017. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 1. mars 2006 nr. 266 om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Endret ved forskrift 8. mai 2017 nr. 588.